

Coming-out v Corbusierovom kresle

"Król Roger" ako politicky výbušná štúdia voľne na motívy Szymanowského životopisu

Keď režijná koncepcia dokonale trafí podstatu aktuálnej spoločenskej debaty: už dávno bolo zrejmé, že režisér Anton Korenči postaví košickú inscenáciu na životopise Karola Szymanowského a jeho vzťahu k zbožňovanému Borisovi Kochnovi, ktorému skladateľ venoval aj štyri básne. Tento koncept bol brizantný už vo fáze plánovania pred osemnástimi mesiacmi, a to kvôli zhoršujúcej sa situácii queer ľudí na Slovensku za posledných desať rokov. V rodnom Poľsku je homosexualita oboch národných skladateľov, Szymanowského a takisto aj Chopina, radikálne negovaná.

Hudobná dráma Król Roger bola dlhoročným vysnívaným projektom riaditeľa opery Rolanda Khema Tótha a dramaturga Stanislava Trnovského. Veľké orchestrálne obsadenie nevyhnutné pre Szymanowského opus č. 46, ktorý mal premiéru v roku 1926 v Teatr Wielki vo Varšave, je umiestnené na javisku. Následne sa scénická akcia v štýle art deco presúva pod portál. Dve Corbusierove stoličky, niekoľko vybraných kusov nábytku a impozantné schodisko vedúce do orchestrálnej jamy postačujú na zobrazenie sveta nad priepasťou (scéna: Ondrej Zachar).

Potom prišiel 12. október 2022, deň, kedy syn nacionalistického konzervatívneho politika zavraždil dvoch mladých homosexuálov pred LGBTQ barom v Bratislave, čo vyvolalo kolektívne pobúrenie. Množstvo organizátorov zo všetkých sektorov vyzvalo na solidaritu s pozostalými rodinami obetí v sérii akcií trvajúcej od 12. do 27. novembra.

Na oslavovanej premiére "Rogera" 23. novembra väčšina divákov napriek týmto udalostiam vytesnila toto posolstvo inscenácie a eroticky ladený dej vnímala "len" ako poetickú metamorfózu kolektívnej regenerácie. Táto interpretácia je možná, pretože ani v librete Jarosława Iwaszkiewicza, ani v hudbe, nie je badateľná kritika cirkvi (veľkolepé vedenie zboru, komparzu a detského zboru).

Opera - voľne založená na Euripidových Bakchantkách prenesených do kresťanského stredoveku - pojednáva o narušení štátneho zriadenia cudzincom, ktorý vyzýva k odhodneniu zábran a sebavykúpeniu. Samozrejme, ako v mnohých dielach tej doby, aj v "Kráľovi Rogerovi" možno nájsť sympatie k sociálnym a estetickým reformným hnutiam. Je zrejmé, že režisér Korenči by radšej inscenoval Bakchantky heterosexuálneho Egona Wellesza ako Szymanowského operu. Skladateľov programovo anti-Wagnerovský ušľachtilý eklekticizmus a zvukomalebnosť vzdávajú hold estetike náznakov a pokušenia. Rogerov veľkopanský coming-out rozvitého feudalizmu prežívame rovnako živo ako utrpenie kráľovnej Roxany, ktorá čoraz žalostnejšie predvádza svoje ženstvo a Rogerovu fascináciu zvodnou tieňovou postavou (André Tatarka), ku ktorej ho privádza psychiater s trpezlivosťou a poznámkovým blokom (Maksym Kutsenko ako učenec Edrisi).

Dirigent a zbormajster Peter Valentovič patril k obľúbeným kolegom Edity Gruberovej. Podarilo sa mu takmer impresionisticky minimalizovať Szymanowského nadšenie, epickosť a malebnosť. Valentovič tak dáva priestor trojici protagonistov, ktorí sú veľmi lyrickí, no súčasne spaľujúco intenzívni a držiaci sa predlohy. V prvom rade je to sopranistka Gabriela Hrženjak, ktorá má len 24 rokov a vo svojom javiskovom debute pôsobivo mieri na výslnie belcanta. Jej cesta na vrchol je jasne vyznačená. Tenorista Juraj Hollý, ktorý je doma v talianskom repertoári, obdaril pastiera stredomorskými a mužne hravými farbami. Barytonista Michał Partyka, ktorý má angažmán v Brémach, predvádza scénicko-erotické totálne nasadenie s pitoresknou lyrikou, akoby išlo o raj a peкло. Toto dramatické skrotenie bezhraničného obsahu je vzrušujúce a presvedčivo sugestívne. Vysoké erotické napätie a telesnosť nikdy neprechádzajú do presýtenej exaltovanosti. Skvelý večer, ktorého podstatné obrazy diváci vnímajú, ale nediskutujú o nich. Ako hlas proti antihumánnemu prostrediu má opera naozaj význam.